

Covid-19 pandemisinin 2022 yaz sezonu tatil planlarına etkisi

The effect of the covid-19 pandemic on 2022 summer season holidays plans

Sümeyye Dalagan^a, Mustafa Yılmaz^{b*}, Hasan Hüseyin Kara^c, Ümit Sormaz^d

^a Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Yüksekokulu, Otel Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, sumeyye.dalagan@siirt.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1085-4854

^{b*} Sorumlu yazar, Karabük Üniversitesi, Safranbolu Turizm Fakültesi, mustafaylmz14@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4122-0475

^c Necmettin Erbakan Üniversitesi, Nezahat Keleşoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, hasankara@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4701-8545

^d Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, usormaz@erbakan.edu.tr & Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Turizm Fakültesi, umit.sormaz@manas.edu.kg, ORCID: 0000-0001-7514-1500

Öz

Dünya ekonomisinde önemli bir paya sahip olan turizm sektörü Covid-19 pandemisi ile sarsıldı. Gerek sınırlama önlemleri gerekse seyahat yasaklarından kaynaklı olarak ulusal ve uluslararası turizm akışı sekteye uğramıştır. Bu çalışmada; Covid-19 pandemisinin, insanların 2022 yılı yaz sezonu için planmış oldukları tatil deneyimleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel veri toplama yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılarak yürütülen çalışmada, Siirt ve Konya il merkezinde görev yapan her yıl tatil deneyimi olan gönüllü akademisyenler örnekleme dahil edilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler belirlenen tema ve kodlara ayrılarak MAXQDA veri analiz programı ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda; katılımcıların tatil tercihlerinde tatil sürecine etki eden faktörlerin başında hijyen ve sosyal mesafe kriterlerinin ön planda olduğu görülmüş, konser ve tiyatro gibi kalabalık ortamlardan uzak kalmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Kalabalık ortamlar için kendileri adına herhangi bir sorun teşkil etmediğini ifade eden bireylerin ise pandemiye hafif geçiren ve hiç geçirmeyen bireyler olduğu bulgulanmıştır. Pandemi sırasında katılımcılar 7-14 gün süren tatiller için kendi özel araçlarını tercih etmiş, yazlık evler veya kiralık villalar gibi müstakil konaklama seçenekleri öne çıkmış, bu da kişisel alan üzerinde daha iyi kontrol sağlayan tenha, doğayla bütünleşmiş yerlere doğru bir kaymayı yansıtmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Pandemi, Tatil Tercihleri, Turizm

ABSTRACT

The tourism sector, which has a significant share in the world economy, was shaken by the Covid-19 pandemic. National and international tourism flows have been disrupted due to both restriction measures and travel bans. In this study; It is aimed to examine the effects of the Covid-19 pandemic on people's holiday experiences planned for the summer season of 2022. In the study conducted using the interview technique, one of the qualitative data collection methods, volunteer academicians who worked in Siirt and Konya city centers and had holiday experience every year were included in the sample. The data obtained in the study were divided into determined themes and codes and analyzed with the MAXQDA data analysis program. As a result of the research; It was observed that hygiene and social distance criteria were at the forefront of the factors affecting the holiday process in the participants' holiday preferences, and it was determined that they tried to stay away from crowded environments such as concerts and theaters. It has been found that individuals who stated that crowded environments do not pose any problem for them are individuals who had a mild or no experience of the pandemic. During the pandemic, participants preferred their own private vehicles for holidays lasting 7-14 days, and self-contained accommodation options such as summer houses or rental villas came to the fore, reflecting a shift towards secluded, nature-integrated places that provide better control over personal space.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Holiday Preferences, Tourism

GİRİŞ

Covid-19, küresel çapta büyük bir pandemi olarak nitelendirilmiş ve uluslararası düzeyde çeşitli koruyucu önlemlerin alındığı acil bir durum olarak değerlendirilmiştir. (Khot ve Nadkar, 2020; Wiwanitkit ve Joob, 2020; Zhang ve Liu, 2020). Nüfus hareketinin kontrolünün temel bir ilke olduğu bu salgında uluslararası kontrol sınırların kapatılması ile sağlanırken ulusal kontrol ise okul/ofis kapatma şeklinde uygulanmıştır (Wiwanitkit ve Joob, 2020).

Covid-19 pandemisinin ortaya çıkması küresel ekonomi için yıkıcı etkilere neden olmuştur. Yayılmasını kontrol altına almak için birçok bölgede seyahat kısıtlamaları, sınırların kapatılması ve hatta kapanma politikaları uygulanmıştır. Turizm sektöründe hijyen ve sanitasyon unsurları daha fazla ön plana çıkmıştır (Yurt ve Sağır, 2023). İspanya İspanya, İtalya ve Fransa gibi ülkelerde hükümetler hareket kısıtlamalarını benimsemiş ve pek çok gerekli olmayan faaliyetin kapatılmasını zorunlu kılmıştır (Boto-García, ve Leoni, 2022).

Covid-19 pandemisi küresel turizm sektörünü benzeri görülmemiş bir şekilde etkilemiştir (Gössling, Scott ve Hall, 2020; Hall, Scott ve Gössling, 2020). Yeniden açılma aşamasında, turistlerin algılarını ve davranışlarını anlamak, turizm destinasyonları için etkili bir iyileşme stratejisi başlatmak için çok önemlidir (Osti ve Nava, 2020). Birkaç turistik

destinasyonun seyahat kısıtlamalarını gevşetmeye başladığı salgının mevcut aşamasında, ele alınması gereken önemli sorular, turistlerin pandemiden ne kadar etkilendiği ve mevcut seyahat niyetlerinin ne olduğudur (Kourgiantakis, Apostolakis ve Dimou, 2021). Bu çalışmada amaç, Covid-19 pandemisinin etkilerinin azaldığı 2022 yaz sezonu için insanların tatil planları üzerindeki etkisini incelemektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Son yirmi yılda hastalık ve pandemik salgınlar, risk algıları destinasyonun imajıyla ilişkili olduğundan ve medya kapsamı ve grafik görüntülerden etkilendiğinden, insanların tatil yapma şeklini sürekli olarak etkilemiştir (Osti ve Nava, 2020). Ziyaret edilecek destinasyonun seçiminde kişisel ve fiziksel güvenlik algısı turistlerin kararlarını etkilemektedir (Lepp ve Gibson, 2003; Novelli, Burgess, Jones ve Ritchie, 2018).

Tatil kararı verme, özellikle hızlı değişim ve belirsizlik dönemlerinde yüksek karmaşıklık seviyeleri ile karakterize edilir (Pappas, 2019). SARS, Kuş Gribi, Ebola gibi geçmişteki sağlık acil durumları üzerine yapılan araştırmalar, sağlıkla ilgili riskler (algı) ile turizm akışları arasında sıkı bir ilişki olduğunu göstermiştir (Osti ve Nava, 2020). Cooper (2005) ve Lee ve Chen (2011) SARS'ın Asya ülkeleri turizminde, Novelli vd., (2018) Ebola'nın Gambiya turizmini olumsuz etkilediği üzere yürütülmüş araştırmalardandır. Dolayısıyla, eşi görülmemiş bir hastalık olan Covid-19 sağlık krizi dünyayı durma noktasına getirmiş ve turizm, tüm büyük ekonomik sektörlerden en kötü etkilenen olmuştur (UNWTO, 2020). Yapılan çalışmalar, turizm sektörünün hızla toparlanıp normalliğe geri dönebileceğini göstermektedir. Ancak, bunun bir ön koşulu ziyaretçilerin tatil niyetini yeniden kazanmasıdır (Pappas, 2021).

Tahmin edilebileceği gibi, turizm ve seyahat endüstrisi pandemiden en çok etkilenen sektörlerden biri olmuştur. Hareketlilik ve sosyal etkileşimlere bağımlılığı nedeniyle, sınırlama önlemleri ve seyahat yasakları bu sektör için özellikle zararlıdır. Gerçekten de uluslararası turizm akışları, onaylanmış Covid-19 vakalarının ve ölümlerinin genel düzeyi ile ilişkilendirilmiştir (Farzanegan, Gholipour, Feizi, Nunkoo ve Andargoli, 2020). Salgının en yoğun olduğu dönemlerde otel ve restoranların geçici olarak kapatılmasına ek olarak, devam eden sosyal mesafe ve kalabalığın önlenmesinin de orta vadede turizm talebini önemli ölçüde azaltması beklenmiştir. Bu bağlam göz önüne alındığında, tüketicilerin pandemi ile ilgili korku ve belirsizliklere- özellikle seyahat etme isteklerine ilişkin- tepkileri politikayla ilgili tutulmuştur (Boto-García ve Leoni, 2022).

Turizm endüstrisi üzerine Covid-19 pandemisinin kısa ve uzun vadeli sonuçları hakkında büyüyen bir literatürü vardır. Boto-García ve Leoni (2022) söz konusu bu çalışmaları araştırma amaçlarına göre dört grupta sınıflandırmıştır:

1. Covid-19 pandemisinin seyahat ve konaklama sektörleri üzerindeki ekonomik ve sosyal maliyetleri (Baum ve Hai, 2020; Gil-Alana ve Poza, 2020; Qiu, Park, Li ve Song, 2020; Sharma ve Nicolau, 2020; Sigala, 2020)
2. Covid-19 pandemisi ile turizm paradigmasındaki potansiyel değişiklikler (Brouder, 2020; Gössling vd., 2020; Hall vd., 2020; Kock, Norfelt, Josiassen, Assaf ve Tsionas, 2020; Prideaux, Thompson ve Pabel, 2020)
3. Kurtarma önlemleri (Assaf ve Scuderi, 2020; Tsionas, 2021)
4. Covid-19 pandemisi sonrası turistlerin davranış ve risk algılamaları (Gallego ve Font, 2020; Kim ve Lee, 2020; Kourgiantakis, Apostolakis ve Dimou, 2020; Li ve Coca-Stefaniak, 2020; Neuburger ve Egger, 2020; Wen, Kozak, Yang ve Liu, 2021).

Covid-19 pandemisinin turizm, konaklama ve seyahat sektörü üzerindeki sonuçlarını inceleyen çalışmalar yürütülmüştür (Assaf ve Scuderi, 2020; Gil-Alana ve Poza, 2020; Qiu vd., 2020; Sigala, 2020; Tsionas, 2020; Zenker ve Kock, 2020). Sharma ve Nicolau (2020), bu çalışmalarda elde edilen sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; özellikle oteller veya gemi seyahatleri gibi kapalı alanları içeren turizm faaliyetlerindeki gelirlerde önemli bir düşüşe işaret etmektedir. Bu bağlamda; SARS, Ebola, sıtma ve kuş gribi gibi sağlıkla ilgili salgın krizlerinin etkilerine ilişkin önceki çalışmalar, turistlerin kişisel güvenlikleri tehdit edildiğinde etkilenen bölgelere seyahat etmekten kaçınma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Cahyanto, Wiblishauser, Pennington-Gray ve Schoeder, 2016; Novelli vd., 2018).

YÖNTEM

Araştırma; Covid-19 Pandemisi'nin 2022 yaz sezonu tatil planlarında, destinasyon seçiminde, tatil süresinde, ulaşım tercihinde, eğlence tercihlerinde ve gıda tüketimi ile alakalı önlemlerde ne gibi etkilerinin olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Turistlerin Covid-19 pandemisi nedeniyle tatil beklentilerindeki ve tatil sürecindeki tercihlerinin ve endişelerinin ne olduğu tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; zarar gören turizm sektörünün canlanmasındaki gereksinimler belirlenmiş ve öneriler getirilmiştir.

Araştırma evrenini her yıl düzenli olarak tatil deneyiminde bulunan turistler oluşturmuştur. Bu kapsamda; Siirt ve Konya il merkezinde görev yapan her yıl düzenli olarak tatil deneyimi olan akademisyenler ile görüşülmüştür. Görüşmelerde gönüllülük esası göz önüne alınarak 19 katılımcı araştırmacının örneklemini oluşturmuştur.

Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin tercih edilmesindeki maksat Covid-19 pandemisi nedeniyle insanların veya grupların tatil seçimleri bu seçimlerdeki nedenleri, tatildeki tutumlarını ve davranışlarını, örgütsel yapılarını ve problemlerini anlamlandırmaya yönelik bir yaklaşıma dayalıdır. Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı örneklemindeki kişilerle doğrudan görüşür, etkileşime girer ve empati kurar ve bu durum derinlemesine veri etme imkanı sağlamaktadır. Araştırmanın deseni Durum çalışması deseni'dir. Bu sınırlı bir sistem veya durumun detaylı bir şekilde incelenmesi amacıyla, çoklu veri toplama araçlarının kullanıldığı sistemli bir metodolojiyi içerir (Chmiliar, 2010).

Bu çerçevede çalışmada ele alınan temel sorular şu şekildedir;

1. Covid-19 pandemisi, katılımcıların 2022 yaz sezonu için planlamış oldukları tatil deneyimlerini nasıl etkilemiştir?
2. Tatil tercihlerinde etkili olan faktörler arasında hijyen ve sosyal mesafe kriterleri hangi ölçüde belirleyici bir rol oynamaktadır?
3. Katılımcıların pandemi sürecindeki tatil planlarındaki belirleyici faktörler nelerdir?
4. Araştırma katılımcıları, tatil planlarında pandemi risklerine karşı aldığı tedbirler nelerdir?

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinde ve ilgili alanda deneyime sahip üç akademisyen, görüşme formunu değerlendirmiş ve elde edilen dönütler ışığında formu tekrar gözden geçirmiştir. Bu süreçte, uzmanlar, görüşme formundaki soruların berraklık düzeyini, kapsayıcılığını ve anlam derinliğini ele almış, tematik kodlama veya içerik analizi yöntemleri üzerinde görüşlerini belirtmiş ve formun genel uygunluğunu değerlendirmiştir. Bu yöntem, araştırmacılara derinlemesine içerik anlayışı kazandırmak ve karmaşık konuları anlamak için güçlü bir araç sağlamaktadır. Görüşme formu, Demir ve Tükmen (2020), Kale vd., (2022) ile Kafa ve Uşak (2022) çalışmalarından derlenen 10'u demografik olmak üzere toplamda 15 sorudan oluşmaktadır. Bu araştırmada kullanılan verilerin toplanabilmesi için gerekli olan etik kurul izin belgesi Siirt Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu'ndan 14/03/2022 tarih ve 2334 no.lu karar ile alınmıştır.

Görüşmeler 15.04.2022-15.09.2022 tarihleri arasında Siirt ve Konya ilinde görev yapan 19 akademisyen ile yüzyüze görüşülerek yapılmış ve görüşmeler katılımcıların izni ile kayda alınmıştır. Araştırmada öncelikle görüşmelerden elde edilen ses kayıtları yazıya aktarılmıştır. Yazılı görüşme verileri MAXQDA 2022 programına aktarılmıştır. MAXQDA 2022 programına aktarılan verilerin analizinde tümevarımcı bir yaklaşım benimsenmiştir. Veriler tekrar tekrar okunmuş ve ilk kodlar oluşturulmuştur. Birbiri ile ilişkili kodlar temalar altında toplanarak isimlendirilmiştir. Daha sonra elde edilen temalar araştırmacı tarafından açıklanmıştır. Son olarak araştırmacı elde edilen bulgulara anlam kazandırmak amacıyla bulguları yorumlamış ve çeşitli görseller ile desteklemiştir. Elde edilen bilgiler ve katılımcı görüşleri doğrultusunda öneriler şeklinde sunulmuştur.

Araştırmada elde edilen veriler tematik analiz ve içerik analizi yöntemleri çerçevesinde incelenmiştir. Tematik analiz elde edilen verilerin temalarının belirlenmesi, analiz edilmesi ve raporlanmasında kullanılan bir yöntemdir (Boyatzis, 1998). İçerik analizi; toplanan verilerin açıklanmasına yardımcı olacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Tematik analiz ile katılımcıları tanıttı bulgular değerlendirilirken, içerik analizi ile katılımcıların görüşlerinin içerikleri sistematik olarak incelenir (Karataş, 2015).

BULGULAR

Demografik Değişkenler

Katılımcılara ait demografik değişkenlere ilişkin bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin demografik değişkenler

Katılımcı	Covid geçirme durumu	Son 5 yıl içindeki tatil sayısı	2022 yaz sezonunda tatil düşüncesi	Yaş	Medeni durum
K1	Hayır	3 ve üzeri	Evet	41-50	Evli
K2	Evet	2 kez	Evet	21-30	Evli
K3	Evet	3 ve üzeri	Evet	31-40	Evli
K4	Evet	3 ve üzeri	Evet	31-40	Evli
K5	Evet	3 ve üzeri	Evet	31-40	Bekar
K6	Evet	3 ve üzeri	Evet	31-40	Bekar
K7	Hayır	3 ve üzeri	Evet	31-40	Evli
K8	Evet	2 kez	Evet	41-50	Evli
K9	Evet	1 kez	Hayır	21-30	Bekar
K10	Evet	1 kez	Evet	21-30	Evli
K11	Hayır	2 kez	Evet	31-40	Evli
K12	Hayır	3 ve üzeri	Hayır	21-30	Evli
K13	Evet	3 ve üzeri	Evet	21-30	Evli
K14	Evet	1 kez	Evet	31-40	Bekar
K15	Evet	3 ve üzeri	Evet	41-50	Evli
K16	Evet	1 kez	Evet	31-40	Evli
K17	Evet	3 ve üzeri	Evet	31-40	Evli
K18	Hayır	3 ve üzeri	Evet	50 ve üzeri	Evli
K19	Evet	3 ve üzeri	Evet	41-50	Evli

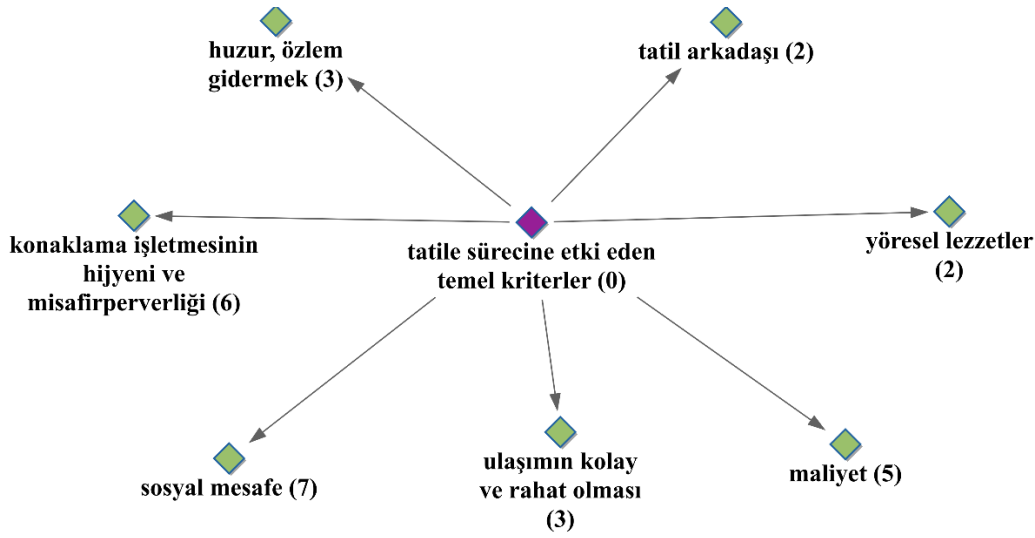
Katılımcıların Tablo 1’de gösterilen demografik değişkenliklerine ilişkin bilgilere göre, katılımcıların yoğun olarak 31-40 yaş aralığında ve evli olduğu, covid-19 geçirdikleri, son 5 yıl içerisinde yaptıkları tatil sayısının 3 ve üzeri ve de 2022 yaz sezonunda tatil planladıkları bulgularına ulaşılmıştır.

Tablo 2. Katılımcılara ilişkin diğer demografik değişkenler

Katılımcı	Cinsiyet	Eğitim durumu	Mesleki tecrübe	Gelir düzeyi	Covid geçirme durumu
K1	Erkek	Lisansüstü	20 yıl ve üzeri	10.000 ve üzeri	
K2	Kadın	Lisans	6-10 yıl	10.000 ve üzeri	Orta
K3	Erkek	Lisans	11-15 yıl	10.000 ve üzeri	Orta
K4	Erkek	Lisansüstü	16-20 yıl	10.000 ve üzeri	Hafif
K5	Erkek	Lisansüstü	11-15 yıl	10.000 ve üzeri	Hafif
K6	Erkek	Lisansüstü	11-15 yıl	10.000 ve üzeri	Hafif
K7	Erkek	Lisansüstü	1-5 yıl	10.000 ve üzeri	
K8	Kadın	Lisansüstü	6-10 yıl	10.000 ve üzeri	Orta
K9	Erkek	Lisansüstü	1-5 yıl	10.000 ve üzeri	Orta
K10	Erkek	Lisansüstü	1-5 yıl	10.000 ve üzeri	Hafif
K11	Kadın	Lisansüstü	1-5 yıl	10.000 ve üzeri	Hafif
K12	Kadın	Lisansüstü	1 yıldan az	10.000 ve üzeri	Şiddetli
K13	Erkek	Lisansüstü	1-5 yıl	10.000 ve üzeri	Hafif
K14	Kadın	Lisansüstü	1-5 yıl	10.000 ve üzeri	
K15	Kadın	Lisansüstü	16-20 yıl	10.000 ve üzeri	Şiddetli

K16	Kadın	Lisansüstü	6-10 yıl	10.000 ve üzeri	Hafif
K17	Kadın	Lisansüstü	11-15 yıl	10.000 ve üzeri	Orta
K18	Erkek	Lisansüstü	20 yıl ve üzeri	10.000 ve üzeri	
K19	Kadın	Lisansüstü	20 yıl ve üzeri	10.000 ve üzeri	Hafif

Katılımcıların Tablo 2’de gösterilen katılımcılara ilişkin diğer demografik değişkenlerine ait bilgilere göre, katılımcıların yoğun olarak erkek, eğitim durumunun lisansüstü, mesleki tecrübelerinin 1-5 yıl aralığında, gelir düzeylerinin 10.000 TL ve üzeri ve Covid-19 geçirme durumlarının ise hafif derecede olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Şekil 1. Tatil sürecine etki eden temel kriterler hiyerarşik kod alt kod modeli

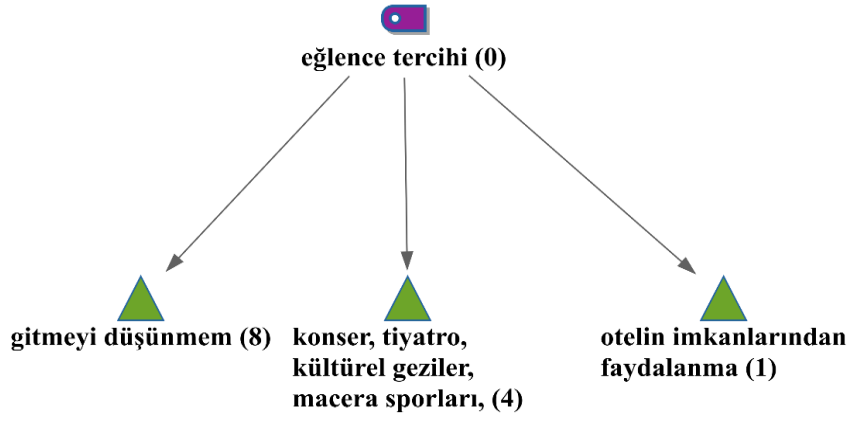
Araştırmaya katılan katılımcılara tatil sürecine etki eden temel kriterler nelerdir sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar tatil sürecine etki eden temel kriterlerin tatil arkadaşı, huzur ve özlem gidermek, konaklama işletmesinin hijyeni ve misafirperverliği, yöresel lezzetler, sosyal mesafe, maliyet ve ulaşımın rahat olması şeklinde 7 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcıların tatil kriterine etki eden faktörlerde en fazla konaklama işletmesinin hijyeni ve misafirperverliği ve sosyal mesafe kodları öne çıkmaktadır.

K9 ve K16 kodlu katılımcılar konu ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“Kalabalıktan uzak, sakin yerler tercihim ve benim için önemli bir kriterdir.” (K9)

“Bulunacağım mekanların temiz ve özenli olmasına dikkat ederim ve kişisel temizlik malzemelerimi her zaman yanımda bulundururum.” (K16)

Pandemi sürecinde, konaklama işletmelerinin hijyen standartlarına uyum sağlaması ve misafirperverliklerini artırmaları önem kazanmıştır. Müşteriler, temizlik ve hijyen konularında güvende olduklarını hissetmek isterler. Ayrıca insanların, pandemi sürecinde stresli zamanlar geçirmeleri tatillerinde huzur bulmak, özlem gidermek ve keyifli bir arkadaşlık deneyimi yaşamak istemelerine yönlendirmiştir. Yerel lezzetler, tatilciler için önemli bir çekicilik unsuru olmasına rağmen pandemi döneminde bu tercihin biraz geri planda kaldığı görülmektedir. Çünkü restoran ve benzeri yerlerdeki hijyen ve sanitasyon ve sosyal mesafe konularında biraz geri planda kalındığı düşünülmektedir.

Şekil 2. Tatil sürecinde eğlence tercihlerine ilişkin hiyerarşik kod alt kod modeli

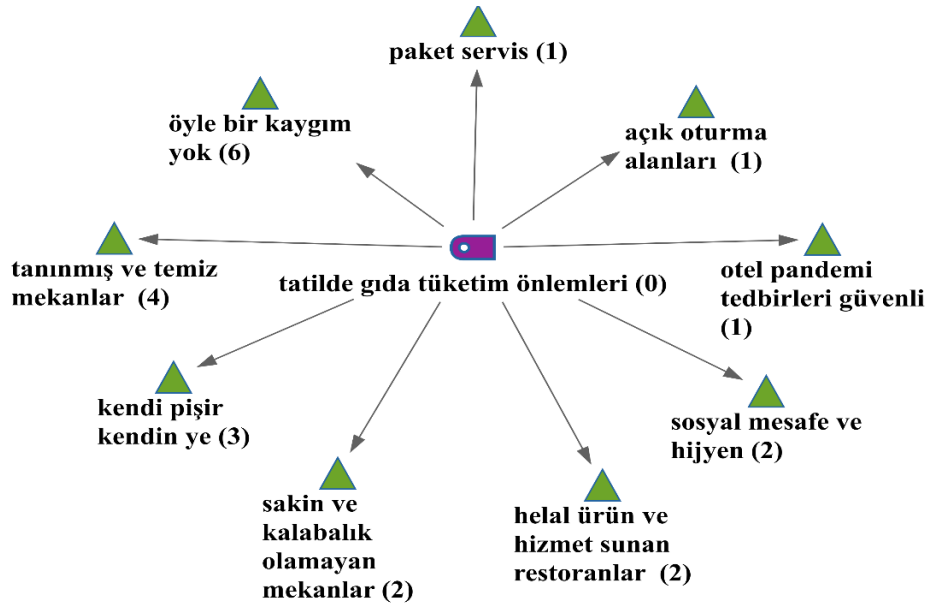
Araştırmaya katılan katılımcılara eğlence yerlerine gitme konusundaki tercihleriniz neler olurdu sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tatil sürecinde tercih edecekleri eğlence yerleri gitmeyi düşünmem, konser, tiyatro, kültürel geziler, macera sporları ve otelin imkanlarından faydalanma şeklinde 3 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcıların tatil sürecinde tercih edecekleri eğlence yerlerinde gitmeyi düşünmem ve konser, tiyatro, kültür gezileri, macera sporları kodları öne çıkmaktadır.

K1 ve K10 kodlu katılımcılar konu ile ilgili ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“Eğlence mekanlarına gitmeyi tercih etmem.” (K1)

“Konser, tiyatro, kültürel geziler, macera sporları vb.” (K10)

Katılımcıların 2022 yaz sezonu tatil planlarında çoğunluk katılımcının eğlence mekanlarından uzak kaldığını ancak bazı katılımcıların bu tarz bir tedbir almadığı görülmüştür. Covid-19 hastalığı hafif geçiren ya da hiç geçirmeyen kişilerce hastalığın endişe ve kaygılarının artık sıradanlaştığı ve bu durumun olağan bir hale geldiği ve onları herhangi bir tedbir almaya yöneltmediğini ifade etmektedir.

Şekil 3. Tatil sürecinde yeme içme aktiviteleri için alınacak önlemlerin hiyerarşik kod alt kod modeli

Araştırmaya katılan katılımcılara yeme içme aktiviteleri için almayı düşündüğünüz önlemler nelerdir sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tatil sürecinde yeme içme aktiviteleri için almayı düşündükleri önlemler paket servis, açık

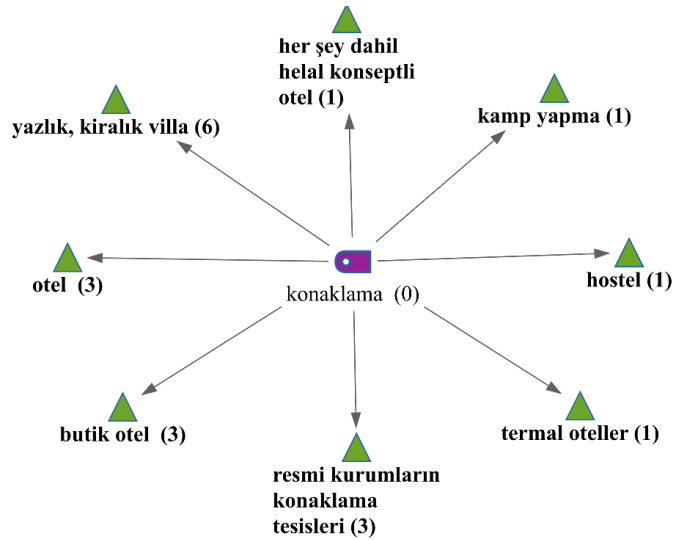
oturma alanları, pandemi tedbirlerini alan güvenli otel, sosyal mesafe ve hijyen, helal ürün ve hizmet sunan restoranlar, sakin ve kalabalık olmayan mekanlar, kendin pişir kendin ye, tanınmış ve temiz mekanlar ve öyle bir kaygım yok şeklinde 9 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcıların tatil sürecinde yeme içme aktiviteleri için almayı düşündükleri önlemlerden öyle bir kaygım yok ve tanınmış ve temiz mekanlar kodları öne çıkmaktadır.

K3 ve K10 kodlu katılımcılar konu ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“Hiçbir önlem almıyorum. Çünkü öyle bir kaygım yok.” (K3)

“Herhangi bir önlem almayı düşünmüyorum.” (K10)

Tatilciler, yeme içme aktiviteleri sırasında sağlık ve hijyen konularına dair özel önlemler alınmasını beklemektedirler. Restoranlarda maske kullanımı, sosyal mesafe önlemleri, masalar arasındaki mesafelerin artırılması gibi önlemler, güvenli bir yeme içme deneyimi için önem arz etmektedir. Tatilcilerin "öyle bir kaygım yok" kodu, muhtemelen tatil sürecinde yeme içme aktiviteleri konusunda kendilerini güvende hissetmeleri durumunu ifade etmektedir. Pandemi konusunda tedbir alma ihtiyacı hissetmeyen kişilerin daha çok hastalık sürecini hafif geçirmiş ya da hiç geçirmemiş kişilerden oluştuğu görülmektedir. Kişilerin tatil planlarında almış olduğu kararlarda asıl belirleyicilik unsuru olarak hastalığa yakalanıp hafif geçirme veya hiç geçirmeme durumlarının önemli olduğu görülmektedir. Covid-19 pandemisi, seyahat edenlerin yeme içme aktiviteleri sırasında güvenliklerine daha fazla odaklanmalarına neden olmuştur. İşletmeler, bu beklentilere uyum sağlamak adına hijyen standartlarını yükseltmekte ve müşterilere güven verici bir ortam sunmaya çalışmaktadır.

Şekil 4. Tatilde tercih edilecek konaklama tesisleri hiyerarşik kod alt kod modeli

Araştırmaya katılan katılımcılara tatilde tercih edeceğiniz konaklama tesisi hangisidir sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tatilde tercih edecekleri konaklama tesisi her şey dahil helal konsept, kamp yapma, hostel, termal oteller, resmî kurumların konaklama tesisleri, butik otel ve yazılım, kiralık villalar şeklinde 8 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcıların tatilde tercih edecekleri konaklama tesislerinde yazlık, kiralık villa kodu öne çıkmaktadır.

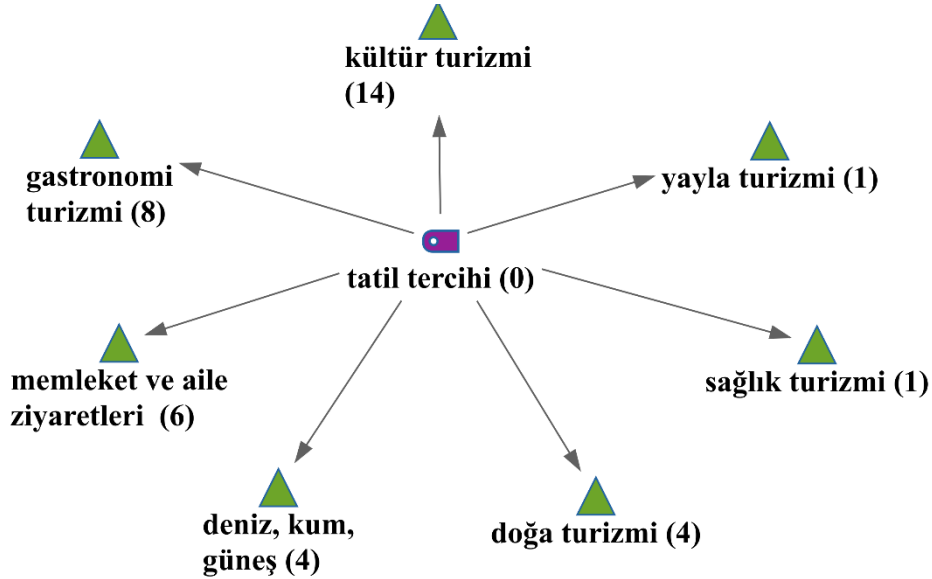
K2 ve K9 kodlu katılımcılar konu ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“Genelde ev veya apart kiraliyorum. Bu yıl da şekilde yapmayı planlıyorum.” (K2)

“Villa veya bungalov evleri tarzı bir yerde konaklamayı düşünüyorum.” (K9)

Konaklama tesisleri kodları arasında yazlık, kiralık villa gibi seçeneklerin öne çıkması, pandemi sürecinde bireylerin kalabalıklardan uzak, doğayla iç içe ve kişisel alanlarını daha iyi kontrol edebilecekleri tatil seçeneklerine yöneldikleri görülmektedir. Yazlık ve kiralık villalar genellikle daha izole alanlarda bulduklarından ve kişisel kullanıma daha uygun

olduklarından tercih edilebilir. Diğer taraftan, butik oteller de küçük ve kişiye özel bir atmosfer sunarak pandemi koşullarında daha güvenli bir konaklama alternatifi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, resmi kurumların konaklama tesisleri de genellikle belirli standartlara sahip oldukları için güvenilir seçenekler arasında yer almaktadır. Covid-19'un seyahat endüstrisine etkisinin devam ettiği sürece, insanlar tatil tercihlerini belirlerken sağlık ve güvenlik önlemlerini göz önünde bulundurmaya devam edeceklerdir.

Şekil 5. Tatilde deneyimlenmek istenen tatil türü hiyerarşik kod alt kod modeli

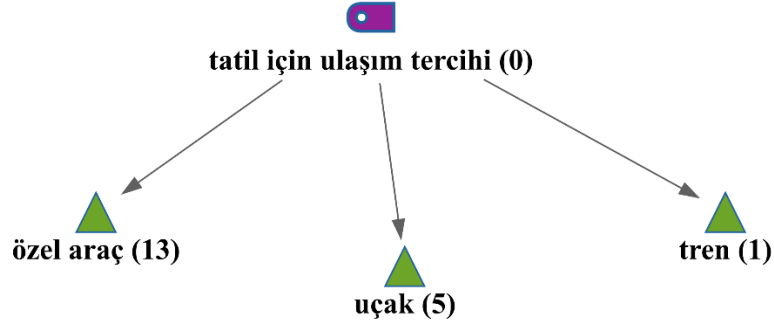
Araştırmaya katılan katılımcılara tatilde deneyimlemek istediğiniz tatil türü hangisidir sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tatilde deneyimlemek istedikleri tatil türü kültür turizmi, yayla turizmi, sağlık turizmi, doğa turizmi, deniz, kum, güneş, memleket ve aile ziyaretleri ve gastronomi turizmi şeklinde 7 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcıların tatilde deneyimlemek istedikleri tatil türü kültür turizmi ve gastronomi turizmi kodu öne çıkmaktadır.

K5 ve K11 kodlu katılımcılar konu ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“Tarih, kültür ve gastronomi turizmi deneyimi yaşamak isterim.” (K5)

“Beni tatil için en çok motive eden şey gastronomi turizmi bununla birlikte kültür turizmi de dikkatimi çekmekte.” (K11)

Covid-19 salgını, turizm tercihlerini derinden etkilemiş ve kültür turizmi gibi aktivitelerde belirgin değişikliklere neden olmuştur. Salgın döneminde, tatilciler genellikle kalabalık yerlerden kaçınma eğiliminde olmuş ve kültürel deneyimleri daha özgün, izole ve kişisel alanı koruyan şekillerde aramışlardır. Müzeler, tarihi bölgeler ve kültürel etkinliklere olan talep, daha küçük gruplar ve çevrimiçi seçeneklerle birlikte artmıştır. Ancak, pandemi nedeniyle restoran ve kafe ziyaretleri konusunda belirli kısıtlamalar ve güvenlik önlemleri olduğundan, açık hava yemek seçenekleri ve gıda festivalleri gibi açık hava etkinliklere olan talep artmıştır. Kalabalık turistik bölgelerden uzaklaşma ve daha doğal, izole alanlarda vakit geçirme eğilimi, doğa turizmi ve benzeri alternatif tatil türlerine olan ilgiyi artırmıştır.

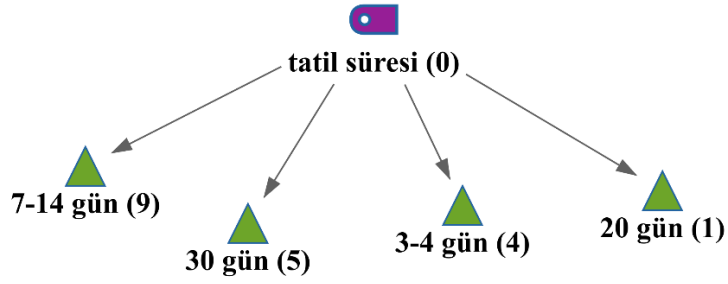
Şekil 6. Tatile gitmek için tercih edilen ulaşım aracı hiyerarşik kod alt kod modeli

Araştırmaya katılan katılımcılara tatile gitmek için hangi ulaşım aracını tercih edersiniz sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tatile gitmek için tercih ettikleri ulaşım aracı özel araç uçak ve tren şeklinde 3 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcıların tatile gitmek için tercih ettikleri ulaşım araçlarından özel araç kodu öne çıkmaktadır.

K8 ve K15 kodlu katılımcılar konu ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“Özel aracım ile gitmeyi planlıyorum. İstediğim yerde durarak, dinlenerek ve keşfederek seyahat etmeyi severim.” (K8)

“Daha rahat olduğu için özel aracım ile gitmeyi planlıyorum.” (K15)

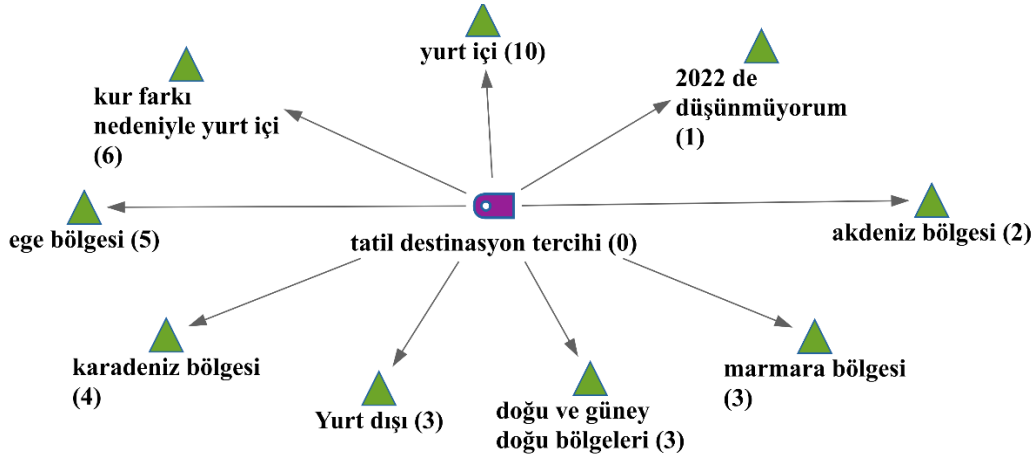
Şekil 7. Tatil için planladıkları sürenin hiyerarşik kod alt kod modeli

Araştırmaya katılan katılımcılara tatil için planladığınız süre ne kadardır sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tatil için planladıkları süre 7-14 gün, 30 gün, 3-4 gün, 20 gün şeklinde 4 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcıların tatil için planladıkları sürelerden 7-14 gün kodu öne çıkmaktadır.

K9 ve K17 kodlu katılımcılar konu ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“7-10 gün tatil yapmayı planlıyorum.” (K9)

“Bir hafta 10 gün kadar tatil yapmayı düşünüyorum.” (K17)

Şekil 8. Tatil için tercih edilen destinasyonların hiyerarşik kod alt kod modeli

Araştırmaya katılan katılımcılara tatil için belirlediğiniz destinasyon tercihiniz hangisidir sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tatil için belirledikleri destinasyonlar yurtiçi, 2022 de dışı, Karadeniz Bölgesi, Ege Bölgesi ve kur farkı nedeniyle yurtiçi şeklinde 9 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcıların tatil için belirledikleri destinasyon tercihlerinden kur farkı nedeniyle yurt içi ve Ege bölgesi kodu öne çıkmaktadır.

K2 ve K7 kodlu katılımcılar konu ile ilgili ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“Ekonomik nedenlerden ve yurtdışına çıkma korkusundan dolayı yurtiçinde bir tatil düşünüyorum.” (K2)

“Ege Bölgesi’ni çok sevdiğim için oraya gitmeyi düşünüyorum.” (K7)

Kur farkı nedeniyle yurt içi destinasyonların öne çıkması, ekonomik faktörlerin büyük bir etkisi olduğunu göstermektedir. Pandemi döneminde turizm sektörü, uluslararası seyahat kısıtlamaları ve ekonomik belirsizlikler nedeniyle zorlu bir süreç yaşamıştır. Yurt içi destinasyonların tercih edilmesi, pandeminin seyahat alışkanlıklarını etkileyen önemli bir faktördür. Yurt içi ve Ege Bölgesi kodlarının öne çıkmasında, Türkiye'nin kültürel ve doğal çeşitliliğinin tatilciler üzerindeki çekici etkisinin olduğu düşünülmektedir. Yerel destinasyonlar, farklı kültürleri deneyimleme ve çeşitli doğal güzellikleri keşfetme fırsatı sunmaktadır.

SONUÇ TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Covid 19 pandemisi, dünyayı birçok olay ve felaketten daha fazla bir şekilde ekonomi, sosyal, psikoloji gibi bir çok alanda olumsuz şekilde etkilemiştir. Üzerinden yıllar geçmesine rağmen etkilerinin tüketiciler üzerinde görüldüğü pandeminin en çok etkilediği alanlardan biri de turizm sektörüdür.

Turizm sektörü, küresel ekonomik etkileri açısından önemli olsa da dünyanın herhangi bir bölgesi ya da ülkesinde meydana gelebilecek krizlere karşı oldukça hassas ve kırılgandır (Pforr ve Hosie, 2008). Özellikle küresel boyutta meydana gelen salgın hastalıklar birçok ülkede seyahat kısıtlamalarına ve çoğu şirketin kapanmasına neden olmaktadır. Küresel boyutta varlığını sürdüren Covid-19 etkisi diğer krizlerin etkisinden çok daha büyük sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Düzgün ve Kurt, 2020). Akdeniz ve Avrupa ülkeleri ile Asya-Pasifik bölgesi ve Orta-Kuzey Amerika ülkelerinde yer alan turizm destinasyonları da salgın sürecinden olumsuz etkilenmektedir (Akyol, 2020). Yurt ve Sarı 2022 yılında yapmış oldukları çalışmada teknoloji ve pandeminin ihtiyaç duyulan insan kaynakları talebini önemli ölçüde azalttığını, bunun yerini ise robotlar, yazılımlar ve sanal ortamların almaya aşladığını belirtmişlerdir.

Ülkemiz, turizm sektörü açısından birçok ülkeye ve endüstriye göre daha dayanıklı olduğu söylenebilir. Zira, 1980'lerden itibaren depremler, terör saldırıları, ekonomik krizler, ulusal ve politik olaylar, darbe kalkışmaları gibi turizm sektörünü olumsuz etkileyebilecek bir çok olay ve gelişme karşısında güçlü çıkmayı bilmiş, turizm sektörü de gün geçtikçe güçlenmiştir (Çetin ve Göktepe, 2020). Ayrıca, Covid-19 pandemisinin hemen öncesi 2019 yılında yaklaşık 52 milyon ziyaretçi ülke tarihinin en yüksek ziyaretçi sayısına ve yaklaşık 35 milyar dolar turizm gelirin'e ulaşmıştır (TUİK, 2020).

Araştırmamızda, katılımcıların tamamının gelir düzeyinin yüksek olması ve tamamının tatil planlarının pandemiden etkilenmeden iptal edilmediği görülmektedir. Özkan ve Ulema (2020), demografik özelliklerin bireylerin Covid-19 sonrasında tatil planlarını etkilediği, gelir düzeyinin de bunlardan biri olduğunu, ayrıca katılımcıların Covid-19 sonrasında tatil planlarında tedbir faktörünün en etkili ifade erteleme faktörünün ise en zayıf ifade olarak tespit edildiğini vurgulamaktadır. Demir ve Türkmen (2020) ise çalışmalarında Covid-19 pandemisi sonrasında turistlerin tatil planlarını önemli ölçüde değiştirdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Koronavirüs pandemisi nedeniyle alınan tedbirlerle restoran, kafe ve müze gibi sosyal yaşam alanları ile kongre, konferans, festival ve sempozyum gibi önemli etkinliklerin ertelenmesi birçok sektörde olduğu gibi turizm sektörünü de olumsuz etkilemiştir (Ayyıldız, 2020). Her ne kadar pandeminin başlarında ülkelerin aldıkları kararlar ile bu tedbirler alınmış ve kısıtlamalar uygulanmış olsa da, pandeminin ardından günümüze kadar geçen zamanda tüketicilerce bu davranış ve tedbirlerin bazılarının tamamen bazılarının ise kısmen uygulanmaya devam ettiği görülmüştür. Bu kısıtlamalar ve tedbirlerin uygulanması ve günümüze kadar devam ettirilmesi zaman içinde tüketicilerin tatil davranışlarında ve beklentilerinde değişimlere neden olmuştur. Araştırmamız sonucunda; katılımcıların tatil kriterinde en fazla konaklama işletmesinin hijyeni, misafirperverliği ve sosyal mesafe kurallarının etkili olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Nazneen vd. (2020) Covid-19'un turistlerin seyahat davranışları üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, hijyen ve güvenlik kriterlerinin seyahatlerindeki kararlarını önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Demir ve Türkmen (2020) çalışmalarında, turistlerin turizm işletmelerinden temizlik-hijyen kriterlerine ilave olarak sosyal mesafe kurallarını sağlayabilmesini beklediklerini vurgulamaktadır. Yine Kılıç vd. (2020), Kabadayı ve Kardeş (2020) ve Özeltin Türkmen (2020)'nin yaptığı çalışmaların bulguları da benzer sonuçlar içermektedir. Daha önceki benzer çalışmalardan da anlaşılacağı üzere; tüm dünyada etkisini gösteren Covid-19 nedeniyle katılımcıların tatil tercihlerinde pandeminin etkisinin halen görüldüğü ve tatil sürecine etki eden faktörlerin başında temizlik-hijyen ve sosyal mesafe kriterlerinin olduğu görülmektedir. Pandemi sonrası dönemde tüketicilerin turizm işletmelerinden hijyen, sağlık ve güvenlik tedbirlerine daha fazla önem vermelerini beklemeleri ve talep etmeleri doğaldır (Aydın ve Doğan, 2020).

Araştırma sonucunda katılımcıların eğlence yerlerine gitme konusundaki tercihlerine ilişkin bilgilerde en fazla *gitmeyi düşünmem seçeneğinin* ön plana çıktığı görülmektedir. Eğlence mekanlarının kalabalık olması ve sosyal mesafe için bir risk faktörü taşıması nedeniyle tercih edilmediği düşünülmektedir. Kale vd. (2022)'nin Covid-19 tedbirleri sonrasında yerli turistlerin tatil tercih ve beklentilerini ortaya koymak amacıyla yaptıkları çalışma sonucunda katılımcıların yoğun olarak herhangi bir etkinliğe katılmak istemedikleri ile konser, eğlence ve canlı müzik gibi kalabalık ortamların kendileri için bir sorun teşkil etmediği ve tercih edecekleri şeklinde verdikleri cevaplarla bu çalışmaya benzer bulgulara ulaşılmıştır.

Kalabalık ortamlar için kendileri herhangi bir sorun teşkil etmediğini ifade eden bireylerin pandemiye hafif geçiren veya hiç geçirmeyen bireyler olduğu ve hastalıkla ilgili endişe düzeylerini daha düşük olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu düşük endişe seviyeleri, bireylerin pandemiye karşı daha az tedbir almalarına ve bu durumu göz ardı etmelerine neden olabilmektedir. Özellikle, kişisel deneyimlerin, bireylerin risk algısını belirlemedeki etkisi göz önüne alındığında, bu durumun tatil planları üzerinde önemli ölçüde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Restoran hizmetleri, turizm sektöründe Covid-19 pandemisinden en fazla olumsuz etkilenen hizmet alanlarından biridir (Gössling vd., 2020). Covid-19 pandemisi, seyahat edenlerin yeme içme aktiviteleri sırasında güvenliklerine daha fazla odaklanmalarına neden olmuştur. İşletmeler, bu beklentilere uyum sağlamak adına hijyen standartlarını yükseltmekte ve müşterilere güven verici bir ortam sunmaya çalışmaktadır. Özeltin Türker (2020) yaptığı çalışmada, katılımcıların yoğun olarak yeme-içme aktiviteleri için; maske ve mesafe kurallarının uygulandığı, hijyen ve temizlik denetimlerinin yapıldığı bilinen kalabalık olmayan tesisleri tercih etmek gibi önemler aldıkları bulgularına ulaşmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerden yola çıkarak; katılımcılar tatillerini pandemi nedeniyle daha çok yazlık veya kiralık villalarda geçirmek istediklerini belirtmişlerdir. Belirtilen görüşte yazlık kiralık villaların sosyal mesafe kuralları

kapsamında pandemi dönemi içerisinde ideal bir tatil deneyimi sunduğu düşünülmektedir. Turizm tercihlerinde ise daha çok kültür turizmini deneyimlemeyi düşündükleri sonucuna varılmıştır. Akaryakıtta gelen zamlar nedeniyle ulaşımda daha çok özel araç kullanmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu görüşün bir diğer sebebi ise sosyal mesafe kurallarının özel araç ile daha rahat uygulanabildiğinde kaynaklandığı düşünülmektedir. Destinasyon tercihinde kur farkı nedeniyle yurtiçi ve Ege bölgesi başta olmak üzere 7-14 gün süre şeklinde tatillerini planladıkları düşünülmektedirler. Covid'in küresel ekonomide vermiş olduğu hasar nedeniyle ülkemizde ortaya çıkan kur farkından katılımcıların yurt dışı tatil ve seyahat tercihlerini yurt içine yönlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma konusu ile ilgili alanyazında yer alan araştırmalarda da (Aydın vd, 2021; Demir ve Türkmen, 2020; Silik vd., 2020) benzer bulgulara rastlanılmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda katılımcıların ifade sıklığına göre kelime dağılımı incelendiğinde; konaklama, ulaşım, eğlence, COVID-19 ve önlemler ifadelerinin ön planda olduğu pratik çıkarımlar olarak bulgulanmıştır.

Bu çalışmada elde edilen;

- Görüşmelerde Covid kaynaklı olarak kiralık villa tercihlerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda gerekli yatırımların teşvik edilerek arz talep dengesinin sağlanması önem arz etmektedir. Orta gelir seviyesine de ayrıca hitap eden yatırımların yapılması önem arz etmektedir.
- Çalışma neticesinde katılımcıların çoğunluğunda toplu taşıma araçlarından endişe etmelerinden kaynaklı özel araç tercihleri dikkat çekmektedir. Covid-19 ya da benzer salgınlara karşı toplu taşıma araçlarında gerekli tedbirlerin salgın süresince değil daimi olarak alınması gerektiği önerilebilir.
- Çalışmada sosyal mesafe kodlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda açık alanları bulunmayan konaklama ve yiyecek içecek işletmelerinin revize edilmesi ve açık alanları bulunanların da sayısının artırılması yönünde çalışmaların yapılması,
- Eğlence mekanlarında katılım sayısının düşürülmesi,
- İşletmelerin olası benzer kriz ve salgın hastalıklara karşı gerekli tedbirlerin alınmasının sağlanması,
- Konaklama ve yiyecek içecek işletmelerinde misafir düşünce ve beklentilerinin karşılanabileceği uygulamalara geçilmesi,
- Covid-19 salgını nedeniyle derinden etkilenen turizm sektörünün yeniden ayaklanabilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarınca gerekli teşvik paketleri hazırlanması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akyol, C. (2020). Turizm eğitimi alan öğrencilerin Covid-19 salgınına yönelik görüşleri. *Journal of Gastronomy, Hospitality, and Travel*, 3(1), 5542-7309.
- Assaf A. ve Scuderi R. (2020). COVID-19 and the recovery of the tourism industry. *Tourism Economics*, 26, 731–733. <http://doi.org/10.1177/1354816620933712>.
- Aydın, B., Arıca, R. ve Arslantürk, Y. (2021). The effect of novel coronavirus (COVID-19) on travel risk perception. *Journal of Yaşar University*, 16(61), 378-392.
- Aydın, B. ve Doğan, M. (2020). Yeni koronavirüs (COVID-19) pandemisinin turistik tüketici davranışları ve Türkiye turizmi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 6(1), 93-115.
- Ayyıldız, A. Y. (2020). COVID-19 salgın döneminde otellerin pazarlama stratejileri: Kuşadası örneği. *Business, Management Studies: An International Journal*, 8(3), 3328-3358.
- Baum T. ve Hai NTT (2020). Hospitality, tourism, human rights, and the impact of COVID-19. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(7), 2397–2407.
- Boyatzis, R. E. (1998). Transforming qualitative information: thematic analysis and code development. Sage.
- Boto-García, D. ve Leoni, V. (2022). Exposure to COVID-19 and travel intentions: Evidence from Spain. *Tourism Economics*, 28(6), 1499-1519.

- Brouder, P. (2020). Reset redux: Possible evolutionary pathways towards the transformation of tourism in a COVID-19 world. *Tourism Geographies* 22(3), 484–490.
- Cahyanto I., Wiblishauser M., Pennington-Gray L. ve Schroeder, A. (2016). The dynamics of travel avoidance: The case of Ebola in the US. *Tourism Management Perspectives* 20, 195–203.
- Chmiliar, I. (2010). Multiple-case designs. In A. J. Mills, G. Eurepas & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of case study research* (pp 582-583). USA: SAGE Publications.
- Cooper, M. (2005). Japanese tourism and the SARS epidemic of 2003. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 19(2-3), 117–131.
- Çetin, G. ve Göktepe, S. (2020). COVID-19 pandemisinin turizm endüstrisi üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi Yayınları*, 87-97.
- Demir, B. ve Türkmen, S. (2020). COVID-19 salgının oluşturduğu sağlık riski sonrasında Türk turistlerin tatil beklentilerinin belirlenmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2456-2471.
- Düzgün, E. ve Kurt, A. (2020). COVID-19 (Koronavirüs) salgınının turist rehberleri üzerindeki etkileri: Ankara Turist Rehberleri Odası örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (23), 301-321. <http://doi.org/10.38155/ksbd.792821>.
- Farzanegan, M. R., Gholipour, H. F., Feizi, M., Nunkoo, R. ve Andargoli, A. E. (2021). International tourism and outbreak of coronavirus (Covid-19): A cross-country analysis. *Journal of Travel Research*, 60(3), 687-692. <http://doi.org/10.1177/0047287520931593>.
- Gallego I. ve Font X. (2020). Changes in air passenger demand as a result of the Covid-19 crisis: Using big data to inform tourism policy. *Journal of Sustainable* <http://doi.org/10.1080/09669582.2020.1773476>.
- Gil-Alana, L. A. ve Poza, C. (2022). The impact of COVID-19 on the Spanish tourism sector. *Tourism Economics*, 28(3), 646-653. <http://doi.org/10.1177/1354816620959914>.
- Gössling, S., Scott, D. ve Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: A rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1–20.
- Hall, C. M., Scott, D. ve Gössling, S. (2020). Pandemics, transformations and tourism: Be careful what you wish for. *Tourism geographies*, 22(3), 577-598.
- Kabadaı, M. ve Kardeş, N. (2020). Kovid-19'un (Koronavirüsün) yerli turist davranışı ve seyahat eğilimlerine etkileri. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 3703-3719.
- Kale, A., Güler, O. ve Şimşek, N. (2022). COVID-19 tedbirleri sonrası yerli turistlerin tatil tercihleri ve beklentileri üzerine bir durum araştırması. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5(3), 1056-1072.
- Khot, W. Y. ve Nadkar, M. Y. (2020). The 2019 novel coronavirus outbreak-a global threat. *J Assoc Physicians India*, 68(3), 67-71.
- Kılıç, B. Aslan, H. ve Gövce, M. (2020). COVID-19 sonrası turistik tüketim tutumu. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(Special Issue), 554-570
- Kim, J. ve Lee, J. C. (2020). Effects of COVID-19 on preferences for private dining facilities in restaurants. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45, 67–70.
- Kock, F., Norfelt, A., Josiassen A., Assaf, A. G., Tsionas, M. G (2020). Understanding the COVID-19 tourist psyche: The evolutionary tourism Paradigm. *Annals of Tourism Research* 85: 103053 <http://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103053>
- Kourgiantakis, M., Apostolakis, A. ve Dimou, I. (2021). COVID-19 and holiday intentions: The case of Crete, Greece. *Anatolia*, 32(1), 148-151.
- Lee, C. C. ve Chen, C. J. (2011). The reaction of elderly Asian tourists to avian influenza and SARS. *Tourism Management*, 32(6), 1421-1422.

Lepp, A. ve Gibson, H. (2003). Tourist roles, perceived risk and international tourism. *Annals of Tourism Research*, 30(3), 606–624.

Li J., Nguyen T. H. H. ve Coca-Stefaniak J. A. (2020). Coronavirus impacts on post-pandemic planned travel behavior. *Annals of Tourism Research*. 86, 102964. <http://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102964>.

Nazneen, S., Hong, X. ve Ud Din, N. (2020). COVID-19 crises and tourist travel risk perceptions. SSRN. Erişim: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3592321>

Kafa N. ve Uşak, E. C. (2022). Turistlerin algıladıkları sağlık riski ve gelecek seyahat davranışları: Covid-19 dönemi örneği. *Turur Turizm ve Araştırma Dergisi*, 11(2), 125-157.

Neuburger L. ve Egger R. (2020). Travel risk perception and travel behavior during the COVID-19 pandemic 2020: A case study of the DACH region. *Current Issues in Tourism*. <http://doi.org/10.1080/13683500.2020.1803807>.

Novelli, M., Burgess, L. G., Jones, A. ve Ritchie, B. W. (2018). “No Ebola...still doomed” – The Ebola-induced tourism crisis. *Annals of Tourism Research*, 70, 76–87.

Osti, L. ve Nava, C. R. (2020). Loyal: To what extent? A shift in destination preference due to the COVID-19 pandemic. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 1(1), 100004.

Özaltın-Türker, G. (2020). Covid-19 salgını turizm sektörünü nasıl etkiler? Turizm akademisyenleri perspektifinden bir değerlendirme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 207-224.

Özkan, N. ve Ulema, Ş. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin bireylerin tatil planları üzerindeki etkisi. *Iksad Journal*, 6(24), 732-749.

Pappas, N. (2019). UK outbound travel and Brexit complexity. *Tourism Management*, 79, 12–22.

Pappas, N. (2021). COVID-19: Holiday intentions during a pandemic, *Tourism Management*, 84, 104287.

Pfarr, C. ve Hosie, P. J. (2008). Crisis management in tourism: Preparing for recovery. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 23(2-4), 249-264.

Prideaux B., Thompson M. ve Pabel A. (2020). Lessons from COVID-19 Can prepare global tourism for the economic transformation needed to combat climate change. *Tourism Geographies* 22(3), 667–678.

Qiu, R. T., Park, J., Li, S. ve Song, H. (2020). Social costs of tourism during the COVID-19 pandemic. *Annals of Tourism Research*, 84, 102994. <http://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102994>.

Sharma A. ve Nicolau J. L. (2020). An open market valuation of the effects of COVID-19 on the travel and tourism industry. *Annals of Tourism Research* 83, 102990. <http://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102990>.

Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Research* 117, 312–321.

Silik, C. E., Ilgaz, B. ve Dündar, Y. (2020). COVID-19 sonrası turist davranışlarının kuşak farklılıkları açısından çoklu uyum analizi (MCA) ile değerlendirilmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 341-372.

Tsionas, M. G. (2021). COVID-19 and gradual adjustment in the tourism, hospitality and related industries. *Tourism Economics* 27(8), 1828-1832. <http://doi.org/10.1177/1354816620933039>.

TÜİK (2020). Turizm Geliri, Gideri ve Ortalama Geceleme Sayısı. Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim adresi: tuik.gov.tr. Erişim Adresi: 14.02.2023

UNWTO. (2020). COVID-19: Putting people first. United Nations World Tourism Organisation. <https://www.unwto.org/tourism-COVID-19>. Erişim Adresi: 23.01.2023

- Wen, J., Kozak, M., Yang, S. ve Liu, F. (2021). COVID-19: Potential effects on Chinese citizens' lifestyle and travel. *Tourism Review*, 76(1), 74-87. <http://doi.org/10.1108/TR-03-2020-0110>.
- Wiwanitkit, V. ve Joob B. (2020). Density of COVID-19 and mass population movement during long holiday: Simulation comparing between using holiday postponement and no holiday postponement. *Journal of Research in Medical Sciences*, 25:55. http://doi.org/10.4103/jrms.JRMS_300_20.
- Yurt, İ. ve Sarı, Ö. (2022). Teknolojik Gelişmeler ve İnsan Kaynağına Etkisi: Yiyecek İçecek Sektörüne Yönelik Bir İnceleme. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5(4), 1575-1588. DOI: 10.33083/joghat.2022.221.
- Yurt, İ and Sağır, Y. E. (2023). The Effect Of Staff Behaviours in Food and Beverage Establishments On Customer's Eating and Drinking Experience. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 7(2), 448-460.
- Zenker S. ve Kock F. (2020). The coronavirus pandemic – A critical discussion of a tourism research agenda. *Tourism Management*, 81, 104164. <http://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104164>.
- Zhang, L. ve Liu, Y. (2020). Potential interventions for novel coronavirus in China: A systematic review. *Journal of Medical Virology*, 92(5), 479-490.